

David Horowitz

Samexistens och revolution

Sovjetunionen och västvärlden under Stalinepoken

Utdrag (2 kapitel) ur boken *Imperialism och revolution* (1970)

Översättning: Jan Järnebrand

9. Ryssland, Komintern och västvärlden

Först sedan vi har störtat, slutgiltigt besegrat och exproprierat bourgeoisien i hela världen och inte bara i ett land kommer krig att bli omöjliga. *Lenin, 1917*

Från början sträckte sig den ryska revolutionens verkningar och inflytande långt utanför dess gränser i ett enstaka land, och verkningarna begränsade sig inte till revolutionens roll som mönster för andra revolutionära rörelser. Innehavet av makten över en stat lade en ny dimension till de ryska ledarnas räckvidd och aktivitet som sträckte sig långt utanför deras förmåga att utöva inflytande genom sitt exempel. Dessutom tvingade ”revolutionens statliga betydelse”¹ på Kreml sina egna krav och ansvar, både yttre och inre, och utövade ett motsvarande (och i allmänhet konservativt) inflytande över den revolutionära regimens politik och åskådning.

Trots eller kanske på grund av sin komplexitet har den sovjetiska utrikespolitiken ofta skildrats på ett ensidigt och otillfredsställande sätt. Således har Stalin-regimen av många ansetts inspirera och anstifta alla omvälvningar i utlandet medan andra samtidigt har kritiserat den som den konservativa representanten för Sovjets nationella intressen och den internationella revolutionens dödgrävare. Verkligheten är inte så ensidig — men för att begripa dess dynamik är det nödvändigt att förstå mönstret för kampen i världen under perioden efter oktoberrevolutionen.

Precis som den klassiska marxismen hade föreställt sig att en socialistisk revolution skulle äga rum endast på basis av högt utvecklade produktionskrafter betraktade de tidiga revolutionärerna revolutionen i Ryssland som gnistan till och inte centrum av världsrevolutionen. Lenin skrev i mars 1917:

Det ryska proletariet har fått den stora äran att börja den rad av revolutioner som det imperialistiska kriget har gjort till någonting objektivt ofrånkomligt, men tanken att det ryska proletariet är det utvalda revolutionära proletariet bland världens arbetare är oss absolut främmande.

På grund av Rysslands efterblivenhet ”kan inte det ryska proletariet på egen hand föra den socialistiska revolutionen till ett *segerrikt slut*”. Men den revolutionära energin hos de ryska bönderna ”kan att döma av erfarenheterna från 1905 ge den borgerlig-demokratiska revolutionen i Ryssland en fruktansvärd kraft och kan göra vår revolution till *inledningen* till den socialistiska världsrevolutionen, till ett *steg* mot denna”.² (Originallets kursivering.)

När Trotskij tio år senare försvarade dessa idéer mot doktrinen om ”socialism i ett land” skrev han: ”Sovjetunionens kolossala betydelse ligger i detta att den är den omstridda basen för världsrevolutionen och inte alls i antagandet att det kan bygga upp socialismen oberoende av världsrevolutionen.”³ ”Vi har alltid och upprepade gånger påpekat för arbetarna”, hade Lenin förklarat i februari 1921, ”att den bakomliggande huvuduppgiften och grundförutsättningen

¹ Termen användes av Steklov, redaktör för *Izvestia*, i en ledare som antydde möjligheten av att få hjälp från Amerika på grund av detta lands rivalitet med den tyska och japanska imperialismen. Artikeln publicerades 15/3 1918. Citerad i Carr: *The Bolshevik Revolution*, vol. 3, Penguin, s. 79. [*Ryska revolutionen 1917-1923*, del 3]

² ”Farewell letter to the Swiss Workers.” *Collected Works*, vol. 23. [[Avskedsbrev till de schweiziska arbetarna](#)]

³ *The Third International After Lenin*, s. 63. [[Tredje internationalen efter Lenin](#)]

för vår seger är utbredningen av revolutionen åtminstone till åtskilliga av de mera avancerade länderna.” I enlighet med detta perspektiv hade bolsjevikerna två år tidigare bildat en international av revolutionära kommunistpartier (Komintern). Under några korta år efter bildandet och särskilt under den period som sammanföll med den öppna kapitalistiska interventionen i Ryssland höll sig Komintern i stort sett till sitt revolutionära program. Men när både interventionen och den europeiska revolution som man hoppats på misslyckades och sedan den nya regimen blivit erkänd av en rad kapitalistiska stater⁴ förändrades Kremls perspektiv på internationalen drastiskt. Från världsrevolutionens periferi förflyttades nu det ryska företaget till dess centrum. I stället för att se sin egen socialistiska utveckling som beroende av framstegen för utländska revolutioner antog de ryska ledarna en åskådning enligt vilken andra socialistiska revolutioner skulle vänta på deras utveckling. Huvuduppgiften för Komintern är enligt deras mening inte längre att inspirera och hjälpa nya revolutioner på det internationella planet (det ansågs inte finnas några utsikter för sådana, och de större Rysslands förmånliga relationer till de kapitalistiska staterna)⁵ utan att försvara den revolution som redan gjorts hemma. Kominternpolitikens mål blev således i de ryska ledarnas ögon inte att främja ett kommunistiskt maktövertagande i de kapitalistiska länderna, utan att utöva påtryckningar på de styrande klasserna i dessa länder för att förmå dem till samexistens med kommunismen i Sovjetunionen.

På detta sätt kom doktrinen om ”socialism i ett land” att innebära en radikal omsvängning av det leninistiska perspektivet på Komintern och den revolutionära internationalismen. Naturligtvis övergav varken det ryska partiet eller den ryskdominerade Komintern öppet de revolutionära idéerna och det revolutionära programmet från deras fortfarande färiska ursprung och förflutna. Men om den kommunistiska doktrinen formellt bevarades för en tid hade dess praktiska innehåll redan i mitten av 20-talet genomgått en avgörande förvandling.

Det första viktiga uttrycket för denna förändring kunde man finna i den strategi som Komintern verkade för vid den kinesiska revolutionen 1925-27. Kinas utveckling som ett efterblivet, halvt feodalt, halvt kapitalistiskt samhälle, vars försenade borgerlig-demokratiska revolution redan hade visat sin kraflöshet och oförmåga att lösa de påträngande problemen i samband med den nationella och demokratiska utvecklingen, gav en antydning om hur tvingande relevant det klassiska bolsjevikiska perspektivet var. Ändå tvingade Komintern på det kinesiska kommunistpartiet en diametralt motsatt strategi som ledde till katastrofala resultat. Komintern förklarade att den kinesiska revolutionen på grund av sitt efterblivna sammanhang ”inte var mogen” för ett socialistiskt maktövertagande och skulle hållas helt inom ramen för det borgerlig-demokratiska stadiet, och tillskrev den kinesiska bourgeoisien — i strid mot grundtankarna i Lenins syn på situationen i Ryssland⁶ — den ledande rollen i den ”antifeodala”, ”antiimperialistiska” kampen, och man beordrade de kommunister som tidigare hade förenat sig med Kuomintang att underkasta sig denna rörelses partidisciplin. Trots att det var ett borgerlig-nationalistiskt parti⁷ tilläts Kuomintang t.o.m. att representeras i den kommunistiska

⁴ År 1923, 1924 och 1925 kom erkännanden från Storbritannien, Italien och flera andra stater. Handelsfördrag slöts och en allmän avspänning ägde rum mellan Ryssland och västvärlden.

⁵ En symptomatisk och mycket betydelsefull episod rörde det berömda ”Curzon-ultimatum” som klagade över Kominterns agerande och hotade att om ingenting gjordes åt det säga upp det handelsavtal som hade ingåtts 1921. Den försvagade ryska regeringen gav vika för denna påtryckning och förband sig ”att inte med fonder eller på annat sätt understödja personer eller organisationer eller samfund eller institutioner vars mål är att sprida missnöje eller underblåsa uppror i någon del av det brittiska imperiet”. Detta löfte gavs i juni 1923. Jfr Carr: *The Interregnum. [Mellan Lenin och Stalin: Sovjet 1923-1924]*

⁶ ”Vår revolution är en borgerlig revolution, arbetarna måste stödja bourgeoisien — säger de värdelösa politikererna från likvidatorernas läger. Vår revolution är en borgerlig revolution, säger vi som är marxister. Arbetarna måste öppna ögonen på folket i fråga om de borgerliga politikernas bedrägeri, lära människorna att inte lita på löften utan på sin egen styrka, sin egen organisation, sin egen enhet och blott sina egna vapen.” Lenin, citerad i Trotsky: *The Third International After Lenin*, s. 179. Originalets kursivering.

⁷ Dvs. enligt programmet. Dess sammansättning avspeglade revolutionens kombinerade och försenade

internationalen med en associerad medlems rättigheter, och Chiang Kai-shek fick en hedersplats i Kominterns exekutivkommitté.

Den tragiska upplösning som denna strategi ledde till kunde lätt förutses inom ramen för den marxistiska teorin om den försenade borgerliga revolutionen. När de borgerliga och jordägande ledarna för Kuomintang fann sig fångade mellan två revolutioner (och utsattes för påtryckningar från de imperialistiska makterna) började de snart vidta åtgärder för att hejda de krafter som drev händelseutvecklingen utöver det borgerlig-demokratiska stadiet (och deras eget maktområde). I spetsen för dessa krafter gick arbetarklassen i de kinesiska städerna stödd — som tidigare i Ryssland — av den växande stormen från bonderevolutionen.

Konflikten mellan de båda revolutionerna, den borgerliga och den socialistiska, nådde sin höjdpunkt 1927 när arbetarna i Shanghai genomförde en massresning för att ta kontrollen över staden. När Chiang Kai-sheks Kremltränade armé dök upp på scenen använde de kommunistiska ledarna sitt inflytande (på Kremls order) till att *avväpna* arbetarna och därmed vidmakthålla den ”antiimperialistiska” alliansen med Kuomintang, i stället för att försvara sin position. När arbetarna sålunda var avväpnade fortsatte Chiangs styrkor att massakrera tiotusentals människor, bl.a. de olyckliga kommunistledarna. Kuomintangs utrensning av kommunister stannade ingalunda vid händelserna i Shanghai (de politiska avrättningarna hade krävt hundratusentals offer 1931) och inte heller de misslyckade Moskvastyrda försöken från kommunisternas sida att samarbeta med Chiang genom att hjälpa till med att hålla tillbaka vänstertendenserna inom de kinesiska massorna.⁸ Sedan tog det år för den kinesiska kommunismen att hämta sig från dessa dråpslag (i städerna gjorde den det aldrig), men när partiet faktiskt åter trädde fram som en maktfaktor under Mao Tsetungs ledning skedde detta uteslutande på grund av att det kunde ignorera Kominterns renoverade⁹ men i grunden oförändrade råd och återupptäcka den bolsjevikiska teorin om den permanenta revolutionen på sitt eget sätt.¹⁰

De omedelbara orsakerna till Moskvaskortsynta och självuppgivande politik i Kina låg naturligtvis i den ryska regimens inre och yttre isolering och i partibyråkratins framväxande statscentrerade perspektiv. Då ledarna i Kreml underskattade möjligheten av en framgångsrik kommunistisk revolution i Kina (en skepticism som de bevarade till slutet av år 1948) och deras åskådning behärskades av den ryska statens kortsiktiga säkerhetsintressen såg de sig snabbt föranlåtna att underordna revolutionsprincipen under statsnyttan. Ur deras byråkratiska perspektiv var det framför allt nödvändigt att existera sida vid sida med de etablerade makterna, representerade i Kina av Kuomintang, och att undvika de faror för Ryssland som en utländsk kapitalistisk intervention skulle medföra, en intervention som vore oundviklig om kommunisterna verkligen skulle ta makten.

Man kan lätt se att dessa överväganden i allmänhet skulle vara tillämpliga på andra kommunistiska revolutioner. Så länge som Moskvaskortsynta prioriteringar förblev oförändrade skulle dess perspektiv på dylika revolutioner och dess strategi också förbli desamma. Men för att få en fullständig bild av förändringarna i Kominterns politik efter Lenin är det nödvändigt att komma ihåg hur organisationen förhåller sig till den andra internationalen som den successivt

utveckling — det bestod av fältherrar och jordägare såväl som borgerliga element.

⁸ Eftersom ”de flesta officerarna i Kuomintangs armé kom från jordaristokratin” (Brandt) var mönstret vad beträffar den agrara revolutionen tragiskt likt det som gällde för den urbana arbetarklassens revolt. Jfr H. R. Isaacs: *The Tragedy of the Chinese Revolution*, kapitel 13 [[Den kinesiska revolutionens tragedi](#).]; även C. Brandt: *Stalin's Failure in China*. Norton, New York, 1966, kapitel 5.

⁹ En del av denna renovering under mellanperioden tog formen av en lika dödsdömd ”ultravänsterpolitik” (se diskussionen nedan) vars frukter var misslyckade resningar och ytterligare massakrer.

¹⁰ Kampen i fråga om Kinapolitiken var den sista stora kraftmätningen mellan Stalin och Trotskij innan den senare utstöttes ur partiet och gick i landsflykt. Jfr Deutscher: *The Prophet Unarmed*, s. 316 ff [[Den avväpnade profeten](#)]. Som redan har påpekats sökte Maos version av den permanenta revolutionen sitt stöd bland bönderna i stället för bland industriproletariatet. Men i sin inställning till den borgerliga makten och till vikten av att lita till sin egen styrka var den ense med Lenins och Trotskijns inställning och därmed diametralt motsatt Stalins.

växte fram ur.

Den leninistiska revolten mot den andra internationalen var i huvudsak en revolt mot dess reformistiska och nationalistiska ("socialpatriotiska") inriktning och särskilt dess underlåtenhet att motsätta sig det imperialistiska världskriget eller att försöka att omvandla den konflikten till en kamp för proletariatets makt. I Ryssland skrev de mensjevikiska representanterna för den andra internationalen oreserverat under dess reformistiska och nationalistiska strategi för att understödja vad de betraktade som ett "defensivt" krig mot Tyskland och en "revolutionär" borgerlig provisorisk regering. Det var Lenins aprilteser — som motsatte sig kriget, bröt med regeringen och framlade ett *socialistiskt* program utöver den borgerliga revolutionen som drog upp den avgörande skiljelinjen mellan den socialdemokratiska rörelsens reformistisk-nationalistiska inriktning och dess ännu ofödda kommunistiska efterträdares revolutionär- internationalistiska inriktning.

Nationalismen har som vi sett ett obestämt socialt innehåll och kan tjäna som medel för både imperialistisk chauvinism och revolutionärt självbestämmande. Man kan lätt se att den på samma sätt är obestämd i fråga om den revolutionära kampen inom nationerna där dess tendens (kontrarevolutionär, revolutionär eller reformistisk) bestäms av hur andra sociala faktorer är grupperade och speciellt av maktbalansen mellan klasserna. I den andra internationalen var emellertid det nationalistiska fenomenet på ett integrerande och oupplösligt sätt sammanlänkat med det reformistiska.

I en berömd formulering i *Kommunistiska manifestet* förklarades att "arbetaren har inget fosterland". Tanken bakom denna formulering var den att precis som de egendomslösa också saknade borgerliga rättigheter och representation och därför stod "utanför" det borgerliga samhället hade de inget verkligt intresse i den borgerliga "nationen". Manifestets deklaration att arbetarna "inte hade något att förlora" annat än sina kedjor uttryckte bara den revolutionära sidan av samma sociala mönster.

Nå, i den mån kapitalismen under loppet av sin utveckling kunde integrera arbetarna och underklassen i allmänhet i det borgerliga politiska systemet och samhället — dvs. ge dem något att förlora förutom sina kedjor — i samma mån skulle dessa klasser få en känsla av sin egen identitet och ett intresse i den borgerliga nationen. Det var därför förståeligt att de leninistiska revolutionsappellerna under första världskriget (dvs. uppmaningarna till förräderi) ljöd för döva öron i väst där de största och mäktigaste arbetarorganisationerna hade vunnit politisk representation, högre löner, lagligt skydd och sociala förmåner åt arbetarna. Inte heller var det underligt att det bolsjevikiska upproppet kom att få en sådan epokgörande effekt i det efterblivna Ryssland där arbetarna och bönderna fortfarande var klasser med "de ursprungliga kedjorna" — klasser i det borgerliga samhället men inte *tillhörande* detta och därmed klasser för vilka vädjan om försvar av tsar och fosterland var jämförelsevis verkningslös.

En i grunden reformistisk inställning inom den andra internationalen ledde således direkt till den nationalistiska förvrängningen och det moraliska sammanbrottet 1914 — oviljan att bryta med det borgerliga samhället kamouflerades och uttrycktes som patriotism, som ett försvar av fäderneslandet mot den ryska tsarismen och reaktionen. Den tredje internationalen uppstod inte direkt ur den andra internationalens ideologiska och moraliska sammanbrott utan ur den senare bolsjevikiska omvälvningen i Ryssland. Problemen var desamma, men i praktiken polariserades de i förhållande till en konkret historisk händelse.

Den reformistiska internationalen hade angripit de framgångsrika bolsjevikernas revolutionära politik och i realiteten förenat sig med den internationella kontrarevolutionen. Lenins krav på en tredje international var därför lika mycket ett krav på solidaritet med den existerande sovjetregimen och en bekräftelse på dess speciella revolutionära väg till makten. I praktiken identifierade sig de nya partierna i den tredje internationalen därför inte som revolutionära partier på ett abstrakt sätt utan genom sitt konkreta försvar av den *bolsjevikiska* revolutionen och dess

konkreta historiska förlopp och (mycket mindre berättigat) genom sin beredvillighet att uppta speciellt bolsjevikiska former i sina egna partiorganisationer. Redan från början var den kommunistiska internationalismen en mycket speciell typ av internationalism i och med att den gav uttryck åt solidaritet med ett *speciellt nationellt uttryck* för den sociala världsrevolutionen.

Den historiska utvecklingen ledde dessutom inte till att denna nationalistiska betoning inom den kommunistiska internationalismen minskades utan tvärtom till att den intensifierades. I årtal förblev den ryska revolutionen unik, en löftesrik ”socialistisk” ö i ett hav av kapitalistisk och feodal reaktion. I Ryssland ledde isoleringen till uppkomsten av den stalinistiska ledningen med dess markerat nationalistiska och byråkratiska inriktning. Dessa faktorer tillsammans ledde direkt till en reformistisk inriktning hos de olika partierna inom Komintern. Att man arbetade inom det borgerliga stadiet av revolutionen i stället för att driva den vidare mot det socialistiska stadiet, stödde den nationella bourgeoisien och därmed intog en reformistisk hållning till bourgeoisins makt och det kapitalistiska *status quo* — allt detta var olika sidor av samma grundläggande avsikt att undvika en kollision mellan det borgerliga systemet av stater och den socialism i ett land som redan etablerats. Detta att huvudvikten lades vid yttre samexistens med borgerliga nationalstater ledde därför oundvikligen till en politik för samexistens mellan samhällsklasserna inom dessa nationalstater. Kominterns nationellt grundade internationalism fick ofrånkomligen till resultat en reformism som inte var olik den som hade präglat den andra internationalen. Men på grund av att den oundvikligen identifierades med revolutionen i Ryssland och de ojämna utvecklingsnivåerna i världen var världskommunismen fortfarande en tvetydig reformism både åskådningmässigt och — som de senare revolutionerna i Kina och Vietnam visade — potentiellt.

Det viktigaste skenbara undantaget från den tredje internationalens reformistiska mönster var den vänsterextrema politik som antogs av Kominternkongressen 1928 då utsikten till en nära förestående revolution och en slutgiltig offensiv mot det imperialistiska systemet föranledde en radikal omläggning av kommunistpartiernas taktik och program. I själva verket bekräftade detta undantag — i den mån det faktiskt var ett undantag¹¹ — i huvudsak bara Kominternpartiernas mera allmänna inställning. Det var endast ett annat uttryck för deras inverterade internationalism, detta att deras internationalistiska perspektiv bestämdes av den nationella utvecklingen av revolutionen i Ryssland.

Den tillfälliga och radikala förändringen i Kominterns strategi förorsakades inte av någon jämförlig förändring i maktbalansen mellan klasserna inom det kapitalistiska systemet¹² utan snarare av den häftiga, byråkratiska vänstervridningen inom Sovjetunionen, särskilt kampen mot Bucharin-fraktionen inom det ryska partiet¹³ och kollektiverings- och likvidationskampanjen mot de ryska kulakerna. Det plötsliga slutet på samexistensen mellan de interna sektorerna och klasserna inom sovjetekonomin avspeglades i ett lika plötsligt slut på internationalens tidigare perspektiv under en femton- eller tjugoårs-period av ”fredlig samexistens” med de kapitalistiska makterna. Det avspeglades vidare i Kominterns omsvängning från ett försök till *närmande* till den andra internationalens partier till våldsamma angrepp på dessa som ”den största faran”.

Medan omsvängningen i den ryska politiken blev så markerad på grund av en mycket

¹¹ Under den spanska revolutionen vid denna tid kombinerade kommunisterna t.ex. en ultravänstertaktik (som bl.a. innebar att man avvisade kraven på demokratiska friheter och betecknade alla reformistiska och borgerliga partier som ”fascistiska”) med ett strategiskt perspektiv som gick ut på att man skulle hålla sig inom de borgerlig-demokratiska gränserna för revolutionen. Hugh Thomas: *The Spanish Civil War*. Penguin, 1965, s. 106 ff. [sv: *Spanska inbördeskriget*], och Deutscher: *The Prophet Outcast*, s. 160. [[Den förvisade profeten](#)]

¹² Även om den katastrofala ekonomiska kris som Komintern förutspådde inträffade året därpå.

¹³ Bucharinisterna hade varit de främsta exponenterna för den evolutionistiska linjen beträffande den ryska ekonomins utveckling. De hade också dominerat internationalen och formulerat sitt program för fredlig samexistens och anpassning till de kapitalistiska makterna och de borgerliga styrande klasserna. När den stalinistiska kampen mot denna fraktion fördes in i Komintern tog den av taktiska skäl formen av en kamp mot detta program.

markerad polarisering i den interna sociala situationen avspeglade inte omsvängningen i de internationella kommunistpartiernas linje någon liknande företeelse — den ägde rum i helt andra sociala sammanhang. Deras extrema stridbarhet tjänade bara till att dölja deras egen svaghet och intensifiera deras redan påfallande isolering; i det viktigaste området — Tyskland — ledde den direkt till ett katastrofalt nederlag.

I Tyskland hade den viktigaste antinazistiska maktfaktorn under åren före det nazistiska maktövertagandet, representerad av arbetarklassen, på ett ödesdigert sätt försvagats genom fiendskapen mellan socialdemokrater och kommunister och genom deras vägran att bilda en gemensam antifascistisk front. Splittringen mellan de båda fraktionerna var äldre än Kominterns extrema vänsterpolitik, men i och med att reformismen nu karakteriserades som ”socialfascism” (”ju längre åt vänster desto farligare”) och som någonting som inte innebar något verkligt alternativ till Hitler vidgades klyftan på ett avgörande sätt. Socialdemokraterna återgåldade fiendtligheten. Så t.ex. skrev deras ledande teoretiker, Hilferding, i partitidningen i januari 1933 — bara några dagar innan Hitler grep makten att socialisternas huvuduppgift var att bekämpa kommunismen.¹⁴ Den förvirring inom arbetarrörelsen som blev följden gjorde det möjligt för nazisterna att besegra och krossa den praktiskt taget utan kamp. Detta sammanbrott för den antinazistiska oppositionen var ingen obetydlig faktor i fråga om att ge Hitler-eran dess totalitära karaktär.

Två år senare, 1935, när kollektiviseringskampen i Ryssland var över och den första femårsplanen avslutad och vid en tidpunkt då Moskva redan hade börjat söka skyddsallianser med regeringarna i väst mot det nazistiska hotet, sammanträdde Komintern igen och ändrade radikalt den politik som förts under föregående period. Försvaret av demokratin blev nu dagens lösen, folkfronter med liberaler och socialdemokrater den rekommenderade verksamhetsformen. Under de följande fyra åren bildade Sovjetunionen och Komintern ryggraden i kampen mot fascismen i Europa liksom de gjorde senare under den nazistiska ockupationen. Under denna period upplevde kommunistpartierna i väst sin kraftigaste expansion och nu var den ryska kommunismens prestige som störst i dessa länder. Detta markerade den punkt då de kommunistiska partierna — nu av masskaraktär — sänkte sina rötter i samma sociala jord som socialdemokraterna hade gjort före dem och därmed lade grunden till deras efterkrigsutveckling till reformistiska partier såväl till karaktär som till inriktning.

Liksom den tidigare politiken var folkfrontstaktiken helt och hållet underordnad Sovjetunionens intressen i inskränkt mening, vilket fick till följd att fronten ständigt komprometterades och försvagades genom sovjetledningens opportunistiska manövrer. Denna opportunistik nådde kanske sin höjdpunkt med den tysk-sovjetiska pakten då internationalen och dess partier tvingades av Moskva att tillfälligt men med en fruktansvärt demoraliserande effekt ge upp den antifascistiska kampen.

Under folkfrontsperioden sökte Sovjetunionen inte bara samexistens med de demokratiska kapitalistiska makterna utan också en defensiv militärallians med dem mot det fascistiska hotet. Hur reformistisk och moderat den inställning än var som Komintern hade antagit fann Kreml att man inte kunde undanröja den fruktan och det hat som blotta närvaron av dess styrkor väckte hos de styrande kapitalistiska klasserna, särskilt i en tid då det system som de härskade över befann sig mitt uppe i en djup, genomträngande och svårlöst kris. Under denna period visade sig gång på gång de fundamentala motsättningarna i sovjetpolitiken — mellan Kominternsystemets klasskaraktär och Kremlbyråkratins nationella inriktning, mellan samexistens och revolution. De kom aldrig till uttryck mera tragiskt och betydelsefullt än under det spanska inbördeskriget.

I Spanien hade en försenad borgerlig revolution markerats av monarkens fall 1931. Sedan följde en låst situation där flera borgerliga regeringar misslyckades att tygla krafterna bakom

¹⁴ Citerat i Neumann: *Behemoth*, s. 36.

revolutionen, eller å andra sidan att fullfölja den. Liksom i Ryssland 1917 var de socialistiska framtidskrafterna framträdande redan i det borgerliga stadiet — de fick sitt viktigaste uttryck i den spanska ”oktoberrevolutionen” 1934 som nådde sin kulmen med gruvarbetarresningen i Asturien. En folkfront som sträckte sig från kommunisterna till liberalerna vann en stor valseger 1936, bara för att genast finna sig ställd inför en fascistisk militärrevolt stödd genom italiensk och senare tysk intervention. Den borgerliga regeringens obeslutsamhet inför detta hot från höger — dess ovillighet att beväpna de radikala folkmassorna — försatte republiken omedelbart i en stor fara som den räddades från uteslutande genom en spontan resning bland arbetarklassen i städerna. Dennes råd och milis som bildats på stället började snabbt påminna om ”den dubbla makten” från 1917. I det inbördeskrig som följde kämpade kommunisterna inte för att överföra makten till arbetarorganisationerna, som bolsjevikerna hade gjort, utan för att lägga den hos den borgerliga centralregeringen. De försökte inte att driva revolutionen framåt utan att hålla den tillbaka inom borgerliga gränser.

När Ryssland kom till det republikanska Spaniens hjälp och kommunisterna följaktligen vann större inflytande i regeringen slog man hårt till bromsarna på den redan avancerade sociala omvandlingen. Uteslutningen av vänstersocialisterna från regeringen hade redan tidigare varit ett huvudvillkor för stödet från Sovjet. Nu upplöstes de revolutionära arbetarråden och miliserna,¹⁵ arbetarkontrollen över industrierna stoppades och den agrara omvälvningen hölls tillbaka. Delvis som en avspeglning av de utrensningar som pågick i Ryssland sändes dessutom agenter från Stalins GPU (statliga politiska förvaltningen) till vänsterpartierna där de mördade många arbetarledare som inte fogade sig efter den kommunistiska linjen.

Stalins motiv för dessa åtgärder som splittrade och demoraliserade den spanska vänstern och på ett ödesdigert sätt försvagade dess motstånd var att han ville undvika att råka i konflikt med de borgerliga regeringarna i väst, speciellt i Storbritannien och Frankrike som han sökte få till stånd gemensamma säkerhetsarrangemang med. Stalin hoppades att han genom att tvinga in den spanska revolutionen i en helt och hållet borgerlig form, skydda utländska och inhemska investerare och framställa kampen som en ren konflikt mellan fascism och demokrati skulle försäkra sig om stöd från de kapitalistiska makterna mot det gemensamma hotet. I praktiken visade det sig emellertid omöjligt att lyfta ut klassfrågan ur den spanska konflikten, eller att ens skilja den spanska kampen från klasskampen i resten av det krisskakade Europa, där — trots den kommunistiska moderationen — strejker och massdemonstrationer redan utgjorde dödliga hot i de besuttna socialgruppernas ögon. Inför valet mellan en seger i Spanien för den fascistiska stöveln eller de utarmade spanska massorna i vapen tvekade inte de styrande klasserna i Storbritannien och Frankrike om var deras intressen låg (och i Frankrike kunde de få med sig de regerande socialdemokraterna). Under namn av att bevara ”freden” i Europa och upprätthålla principen om ”nonintervention” (som aldrig hade utgjort något hinder för deras egna imperialistiska aggressionshandlingar i det förflutna och som redan hade grundligt åsidosatts av de fascistiska makterna) beseglade de kapitalistiska demokratierna i Europa den borgerliga spanska republiken samtidigt som man öppnade dörren till det andra världskriget.¹⁶

¹⁵ Upplösningen av milisförbanden hade en godtagbar militär motivering. (Jfr Thomas, a.a., s. 340, etc.) Men med hänsyn till den rådande situationen kunde dess politiska konsekvenser inte skiljas från dess militära effekter. Det var inte heller avsikten. (Se t.ex. Thomas, s. 458, etc.)

¹⁶ ”Den brittiska och franska politiken ... avgjorde utgången av det spanska inbördeskriget. Republiken hade större resurser, större folkligt stöd. Den kunde [ha vunnit] om den [hade] fått den korrekta behandling som den hade rätt till enligt internationell lag ...” A. J. P. Taylor: *The Origins of the Second World War*, s. 121. Man kan i förbigående notera att Förenta staternas regering som hade vägrat att erkänna sovjetregeringen under sexton år erkände Francos fascistregim inom fyra dagar efter Madrids fall (28/3 1939).

10. Världskriget och det kalla kriget

Den socialistiska revolutionen börjar på den nationella arenan, utvecklas på den internationella och fullbordas på världsarenan. Således blir den socialistiska revolutionen en permanent revolution i en ny och vidare mening av ordet — den når sin fullbordan i den slutliga segern för det nya samhället på hela vår planet. *Trotsky*

Denna stormakternas andra internationella kamp hade uppenbara diplomatiska och politiska rötter i den första¹ men hade samtidigt en mera sammansatt klasskaraktär. Fastän denna klassdimension i allmänhet förbises eller missförstås ger den den avgörande nyckeln till de händelser som följde. Ty medan första världskriget kulminerade i en union mellan segrarmakterna som organiserade och bestämde över uppgörelsen efter kriget skedde vid andra världskrigets slut en abrupt upplösning av koalitionen från kriget, en dramatisk och exempellös omsvängning av allianserna i väst — där de forna fienderna blev nära allierade — och en ny, ännu bittrare internationell konflikt. (Det förhållandet att denna konflikt hölls tillbaka inom gränserna för ett ”kallt” krig av den avskräckande faktor som kärnvapnen utgjorde ändrar uppenbarligen inte konfrontationens intensitet eller betydelse.) Att bortse från den sociala karaktären hos krigstidens allianser och strider och uteslutande dröja vid deras nationella, innehåll är helt enkelt att göra hela den följande utvecklingen dunkel och obegriplig.

Om krigets konflikter underkastas en ordentlig analys kan man lätt se att de avspeglar den kombinerade utveckling och den kollision mellan de sociala krafterna i världen som är djupt rotade i den etablerade världsekonomiska strukturen. I själva utvecklingen av konflikten delar sålunda huvudkombattanterna upp sig i tre klart avgränsade grupper motsvarande de tre historiska huvudvägarna till industriell utveckling.² För det första hade man de globalt överlägsna västallierade vars moderna utveckling mer eller mindre dominerades av de kommersiella kapitalistklasserna och grundade sig på i stort sett fullständiga borgerlig-demokratiska revolutioner.³ För det andra hade man de tre globala nykomlingarna,⁴ antingen offer för Versaillesfördraget eller utestängda från dess förmåner — alla dessa hade kommit fram längs historiska vägar som dominerats av borgerlig-aristokratiska allianser och som grundade sig på försenade och ofullständiga borgerliga revolutioner. För det tredje hade man det kommunistiska Ryssland — en icke-kapitalistisk makt — vars nyligen genomförda industriella uppräckning dominerades av en byråkratisk-revolutionär elit och grundade sig på en tidigare långtgående proletär-bonderevolution som hade svept undan både den gamla jordägande och — i den mån den existerade — den industriella härskarklassen.

Man behöver inte orda mycket om koalitionen mellan de globalt dominerande kapitalistiska makterna, de makter som organiserade och drog fördel av Versaillesystemet, utom detta att Förenta staternas utveckling än en gång var en smula exceptionell. Här hade en senkommen industriell kapitalism, obesvärad av en ursprunglig feodal inramning men i samexistens och till slut konflikt med en agrar slavhushållning i söder, genomfört den sista avgörande

¹ Jfr A. J. P. Taylor: *The Origins of the Second World War*, Penguin 1964, kapitel 2

² Jfr Moore: *Social Originso of Dictatorship and Democracy*.

³ När karakteristiken uttrycks så knapphändigt som här kan den i förstone förefalla att inte vara tillämplig på England eller Frankrike, särskilt inte på England där förhållandet mellan bourgeoisien och aristokratin var ytterligt komplicerat. För att ge en tillfredsställande förklaring till skillnaden mellan liberal och icke-liberal eller borgerlig och icke-borgerlig kapitalistisk utveckling är det nödvändigt att göra ytterligare distinktioner mellan olika aristokratier, dvs. mellan junkertypen som är baserad på ett arbetsintensivt jordbruk och ett förhållande mellan godsägare och bönder som präglas av förtryck och den typ av jordaristokrati som fanns i England, där bönderna drevs från jorden och där förhållandena inom jordbruket mycket tidigt antog en liberal kommersiell struktur. Jfr Moore, a.a. Beträffande Japan, jfr Norman: *Japan's Emergence as a Modern State*, s. 149 ff. Beträffande den speciellt engelska utvecklingen, se diskussionen mellan Anderson—Nairn och Edward Thompson i *Towards Socialism, The Socialist Register* 1965 och *New Left Review*, januari—februari 1966.

⁴ Italien, Tyskland och Japan, ”renässansmakterna” som nazistiska författare beskrev dem.

borgerliga revolutionen 1860-65.⁵ Dessutom kunde denna kapitalism i slutet av århundradet — som en följd dels av geografin, dels av perspektiv och makt - bereda vägen för sin egen expansion och hegemoni i det världsomfattande imperialistiska system som förvägrades de två andra senkomna makterna, Tyskland och Japan.

Beträffande den förtidiga byråkratiska socialismen i Sovjetunionen, som utgjorde den andra hälften av det ”demokratiska” lägret under kriget, är det viktigt att notera framför allt dess förbindelse genom internationalen med de revolutionära krafterna inom både de avancerade och de efterblivna områdena i världen, från Västeuropa till Kina. Ty som vi redan har sett ökade detta sovjetsystemets internationella klassbetydelse och -inflytande, och därmed intensifierades de mellanstatliga klassspänningar och -konflikter som sovjetregimen under hela 30-talet och senare förgäves försökte att undertrycka och tygla.⁶

Det är emellertid i den fascistiska ”antikominternaxelns” tvåfrontsställning som de sociala krafternas komplicerade engagemang i andra världskriget verkligen kom till uttryck. Fascismen som en kapitalistisk utvecklingsform kan nämligen anses representera ett akut och kvalitativt nytt stadium i den permanenta krisen i samband med den försenade borgerliga revolutionen — en fördjupning av denna speciella form av kapitalistiskt *dödläge* efter 1914 och särskilt efter oktoberrevolutionen. De faktorer som är förknippade med den försenade borgerliga revolutionen — de liberal-demokratiska krafternas oförbätterliga svaghet, den konservativa feodal-militära traditionens styrka, de inre sociala spänningar som alstrats av en förvrängd utveckling och kapitalismens kris och det avgörande hotet från den begynnande socialistiska revolutionen (nu avsevärt skärpt genom bolsjevikernas seger och kommunismens uppsving efter 1917) — spelade alla viktiga roller vid fascismens framträdande både i avancerade industriella områden som Tyskland och i mera efterblivna länder som Italien och Spanien.

I de avancerade och höggradigt monopolistiska tyska och japanska sammanhangen var den fascistiska utvecklingen djupare rotad både i samhällsekonominns egen strukturella utveckling⁷ och i de militär-imperialistiska expansionistiska påtryckningarna (den militära betoningen var själv en följd av en försenad inre och yttre utveckling). Således kom nödvändigheten av att totalmobilisera för ett imperialistiskt krig att få stor betydelse för fascismens uppträdande i båda länderna⁸ liksom för dess totalitära karaktär som var i motsvarande grad mindre påfallande i mindre expansionistiska stater.

Den tyska nazismen representerade som en följd av det säregna i Tysklands utveckling — dess blandning av österns barbari och västerlandets industri, dess sena enande (genom militär erövring), dess nederlag nyligen och de ekonomiska, psykologiska och politiska följderna av detta nederlag — den mest extrema formen av det fascistiska fenomenet, och den var i detta avseende otypisk. Inte desto mindre överensstämde den i sina huvuddrag med det allmänna mönstret.

Sålunda hade den fientlighet mot den västerländska (särskilt engelska) liberalismen som utgjorde ett karakteristiskt inslag i det nazistiska programmet sin grund i Tysklands hela försenade historiska utveckling, och detta gällde också den tyska expansionen österut mot kommunistiska och icke-kommunistiska slaviska länder. Varken Versaillesystemet,

⁵ Moore, a.a.

⁶ Så t.ex. tog Stalin 1943 t.o.m. det formella steget att upplösa den kommunistiska internationalen, som en gest mot sina kapitalistiska allierade.

⁷ T.ex.: ”... företagsamheten i Japan har från begynnelsen utvecklat sin aktivitet i en atmosfär som till stor del, och stundtals fullständigt, behärskats av principer, kontroller och samhällsfilosofier som är besläktade med vad vi i västvärlden på senare tid har kommit att identifiera som fascism.” Brady: *Business as a System of Power*, s. 84 f.

⁸ I Japan var dess inflytande avgörande då den konstitutionella ramen, så begränsad den var, utgjorde ett allvarligt hinder för ett militärt imperialistiskt program. Beträffande militärens roll vid den japanska fascismens framväxt, se O. Tanin—E. Yohan: *Militarism and Fascism in Japan*. New York, 1934 och London, 1935.

organiserat av Tysklands kapitalistiska rivaler vid slutet av första världskriget, eller Weimarrepublikens upplösning av monarki och institutioner (där västmakternas väpnade närvaro också spelade en avgörande roll) innebar några verkliga steg mot ett utplånande av den strukturella grunden för Tysklands militär-imperialistiska expansionism. På grund av den tyska liberalismens kraftlöshet (också i dess socialdemokratiska form) och de kapitalistiska segerherrarnas ovillighet att försvaga grunden för Tysklands socio-ekonomiska *status quo* — inför vad de betraktade som ett omedelbart bolsjevikiskt hot — blev revolutionen 1918-19 även i sin demokratiska aspekt ytterst partiell. Den gamla ordningens styrkor, den kejsrerliga armen, den absolutistiska byråkratin och den preussiskpåverkade kapitalistiska härskar-klassen, lämnades intakta och i besittning av sina sociala och ekonomiska maktpositioner. En direkt följd av detta blev att den nödvändiga utvidgningen av den inre marknaden via en omfördelning av inkomsterna och kontroll över monopolen förhindrades. En allmännare, besläktad följd blev att Weimar-republiken begränsades till föga mer än ett interregnum i väntan på den ofrånkomliga segern för kontrarevolutionen och återupptagandet av Tysklands avbrutna militär-imperialistiska expansionskurs från tiden före kriget.⁹

Det förhållandet att detta interregnum hade sina rötter i ett nederlag och att det fick ett krisartat förlopp påverkade i hög grad restaurationens karaktär. En annan bidragande faktor var ironiskt nog inrättandet av ett parlamentariskt styrelsesätt. Det tvingade reaktionen att söka vinna fäste i massorna och drev dem som innehade den sociala och ekonomiska makten i Tyskland att söka alliera sig med folkliga och demagogiska politiska krafter som Hitlers nationalsocialister. Men detta bör inte få skymma restaurationens egen klasskaraktär.¹⁰ Således utgjorde nazisternas antikommunism (i betydelsen av hänsynslös fientlighet mot arbetarorganisationerna och de socialistiska partierna) liksom deras auktoritära inställning, deras militarism och deras raspräglade nationalism nödvändiga ingredienser i det traditionella programmet för Tysklands traditionella imperialistiska härskarklass. Detta var mest uppenbart i den dubbla ideologiska funktionen hos den nazistiska rasismen. Doktrinen om rasmässig överlägsenhet tillhandahöll nämligen på det inre planet ett tydligt surrogat för klasskampen som riktade den antikapitalistiska förbittringen mot en umbärlig (icke-arisk) minoritetsgrupp. På det yttre planet rättfärdigade den det militära expansionsprogram som riktade sig mot mäktiga stater i Europa.¹¹

Dessutom uteslöts alla de *antikapitalistiska* punkter i det nazistiska programmet som hade utgjort en viktig grund för nazisternas sympatier bland småborgarna, bönderna och de deklasserade sociala elementen, efter påtryckningar från storfinansen när nazismen kom till

⁹ Jfr A. J. P. Taylor: *The Course of German History*, som på ett lysande sätt klargör fascismens karaktär av restauration snarare än revolution.

¹⁰ Beträffande den ekonomiskt styrande klassen i Nazityskland, jfr Neumann: *Behemoth* och Brady, a.a., Brady: *The Spirit and Structure of German Fascism*. Gollancz, London, 1937. Beträffande relationerna mellan de styrande klasserna i allmänhet och de mellanliggande makterna i den sociala strukturen, jfr P. Anderson: "Socialism and PseudoEmpiricism." *New Left Review*, januari—februari 1966.

¹¹ Som Neumann påpekar har den politiska nationalismen (till skillnad från den rasmässigt grundade nationalismen), som betonar nationens suveränitet, en tendens att "jämföra" alla nationer och därmed att skapa en spärr mot idéer om nationell överlägsenhet. "Det är faktiskt så att var gång demokratiska stater tillgriper [imperialistisk] expansionism överger de också nästan undantagslöst nationsbegreppet och förhärjliga ras-mässiga och biologiska drag som antas göra dem överlägsna de besegrade." I England och Amerika har sådana teorier, som Neumann påpekar, tjänat som stöd åt expansionen, utan att någonsin få sådana proportioner och sådan betydelse som i Tyskland. Det skäl han andrar är att England och Amerika erövrade mycket svaga stater så att man aldrig behövde sådana teorier "för att organisera nationens hela styrka för kriget". I Tysklands fall, däremot, "var och är expansionen riktad mot mäktiga stater. När Tyskland trädde fram som en aktiv imperialistisk makt fann det jordklotet uppdelat mellan de olika krigsmaskinerna. En omfördelning — där den inte kunde åstadkommas med fredliga medel — krävde vapenmakt och enorma uppoffringar av blod och pengar. Detta krävde en ideologi som kunde rättfärdiga de väldiga ansträngningarna i folkets ögon. Den tyska rasens påstådda överlägsenhet fyllde denna uppgift." A.a., s. 89.

makten.¹² (Inga liknande påtryckningar förekom emellertid för att hejda det nazistiska barbariet, ty även om de nazistiska metoderna utan tvivel var osmakliga för en del kretsar inom den härskande eliten i det tyska samhället hade oppositionen mot dem inte kraften hos ett klassintresse och ingen jämförlig tyngd.) Den enda ”socialistiska” doktrin som nazisterna skulle genomdriva var betecknande nog den som gällde ”social imperialism”, dvs. ett ”proletärt krig” mot de dominerande kapitalistiska makterna som bara var den nazistiska versionen av den gamla tyska strävan att skaffa sig ett imperium i en värld av etablerade imperialistiska system.¹³ En dylik ”antikapitalism” var ingalunda misshaglig för den expansionssinnade, militaristiska härskarklassen i Tyskland, då ett sådant krig var den enda väg som stod öppen för den inom den givna ekonomiska och internationella ramen.

I Fjärran östern visade konflikten med den japanska fascismen slående likheter i fråga om ursprung och utveckling med konflikten med Tyskland i Europa. Ty det var Japans försök att etablera ett ”större östasiatiskt område med gemensamt välstånd”, att skaffa fram marknader i utlandet för den höggradigt monopolistiska japanska industrin¹⁴ liksom de råvaror man saknade för en självförsörjande produktion som hade gjort att landet hade kolliderat med de dominerande västmakterna i Asien (Nederländerna, Förenta staterna och Storbritannien)¹⁵ — precis som Tysklands expansion i Europa. Det sätt på vilket både japanska och tyska statsmän pekade på Förenta staternas intressesfär enligt Monroedoktrinen som en förebild för deras egna imperialistiska idéer underströk i vilken utsträckning andra världskriget, i likhet med första, var ett imperialistiskt om-fördelningskrig i strikt leninistisk mening.

Hur viktig denna strukturella likhet än var får den inte undanskymma de skillnader mellan de två världskonflikterna som hade sin rot i den sociala utvecklingen under mellanperioden. Av dessa skillnader var den viktigaste otvivelaktigt Sovjetunionens och de världskommunistiska partiernas framträdande och deras roll som huvudkombattanter i den andra konflikten. Denna skillnad manifesterade sig mest centralt i den revolutionära utvecklingen i Östeuropa och i Kina vid krigets slut, och den spelade ingen obetydlig roll i den senare alliansomkastning som inledde efterkrigskampen. Huvudproblemet för analysen blir i detta sammanhang att förklara hur de kapitalistiska staterna i väst kom att finna sig i en oväntad och relativt fast allians inte bara med Sovjetunionen utan även med revolutionära kommunistpartier (t.ex. i Jugoslavien) i en kamp mot andra kapitalistiska stater.

Svaret på denna fråga ligger delvis i Sovjetunionens svaghet i början av kriget (experter i väst väntade sig att Ryssland snabbt skulle kapitulera före det tyska angreppet) — ända till slutet innebar sovjettrupperna aldrig något så allvarligt hot mot det konservativa lägret att det ledde till att det enades. Den andra delen av förklaringen ligger som föregående analys av fascismen torde antyda i insikten att den konflikt mellan kapitalistiska stater som andra världskriget innebar inte bara utgjorde en kamp mellan nationella imperialistiska makter om hegemonin inom ett enda världsomfattande system¹⁶ utan i betydande utsträckning en konflikt mellan

¹² Detta ”svek” framkallade en betydelsefull reaktion och ledde till den beryktade ”de långa knivarnas natt” då den nazistiska vänsterflygeln utrensades.

¹³ Jfr Neumann, a.a., s. 165 ff.

¹⁴ De japaner som förordade ett imperium talade också om trycket från överbefolkningen. Men ”överbefolkningen” stod i direkt relation till den begränsade inre marknaden, vilken i sin tur berodde på ekonomins monopolistiska struktur.

¹⁵ Vichyfrankrike samarbetade med japanerna i Asien lika väl som med tyskarna i Europa.

¹⁶ Detta element i kampen bör emellertid inte underskattas. Ty medan många människor vid den tiden kunde ha väntat sig att briter skulle komma överens med Hitler som en klassallierad, och medan briternas reaktion på det finska kriget tycktes tyda på att man höll på att skapa en allmän kapitalistisk allians mot Ryssland, förhindrades en sådan utveckling av den nationella åskådningen hos ledare som Churchill, understödda av den antityska stämningen bland folket efter erövringen av Nederländerna. En tysk erövring av Europa (som den brittiska diplomatin och de brittiska vapnen hade motarbetat under nära ett århundrade) skulle ha blivit ödesdiger för de brittiska intressena och därmed för den brittiska styrande klassen. Å andra sidan ansågs Ryssland så svagt att inte många väntade sig att det skulle överleva det tyska överfallet, och ingen väntade sig att röda armén skulle träda

imperialistiska samhällssystem som sådana. Ty trots deras gemensamma kapitalistiska ram var det ett djupt historiskt svalg mellan den sociala och politiska ordningen inom de fascistiska makterna och den som rådde inom de borgerliga demokratierna i väst. Detta svalg utsträckte sig i varierande grad till de övriga systemen inom de kapitalistiska staterna och fick sitt tydligaste och betydelsefullaste uttryck i skillnaden mellan den bolagsimperialism med vilken Förenta staterna dominerade och exploaterade Latinamerika i enlighet med Monroe-doktrinen (ett system som skulle bli den huvudsakliga formen för de imperialistiska relationerna efter kriget) och den ”nyordning” som Nazityskland försökte påtvinga staterna i Central- och Östeuropa. En liknande men subtilare skillnad avspeglade utvecklingen i Asien där japanernas ”nyordning” började sin expansion med den omätliga fördelen av ett ”anti-imperialistiskt” (”anti-vitt”) program men inte var i stånd att etablera något nykolonialt system i samarbete med nationalistiska, antivästerländska krafter på grund av sitt eget starkt chauvinistiska, förtryckande och i grunden feodala imperiebegrepp.

Denna konflikt mellan imperialistiska system hade sin grund i kapitalismens divergerande utvecklingsvägar i dess borgerlig-demokratiska och försenade feodal-militära former. Här låg källan till de båda världskrigens olika karaktär. Ty under den allmänna krisen efter 1917 fördjupades detta svalg i hög grad, och på grund av de försenade systemens oerhörda militära/industriella styrka som gjorde det möjligt för dem att på allvar göra anspråk på världshegemoni antog motsättningen i kriget karaktären av en kamp för den borgerlig-demokratiska revolutionen. Det gav grunden till en tillfällig allians mellan borgerliga och socialistiska krafter mot hotet från den antidemokratiska, antikommunistiska fascistiska reaktionen.¹⁷

Denna allians överlevde emellertid inte (och kunde inte överleva, som förhållandena var) den militära segern över de främsta fascistiska makterna och upprättandet av det borgerliga systemets absoluta och obestridda överhöghet i den ickesovjetiska världen. Ty alliansen mellan kapitalistiska och antikapitalistiska ”demokratiska” krafter var med nödvändighet tillfällig, vilket av analytiska och historiska skäl var uppenbart och vilket bekräftades av dessa maktors vacklan före kriget deras ovilja att bilda ett block tillsammans med Sovjetryssland och deras beredvillighet att anpassa sig efter, blidka och i avsevärd grad ge svängrum åt de fascistiska systemen i Europa och Asien. När väl det fascistiska hotet mot den borgerliga hegemonin hade avlägsnats och Sovjetunionen hade ryckt fram som en potentiell världsmakt var alliansen därför dömd att åsidosättas av de mera grundläggande klassmotsättningarna.

I och med Tysklands och Japans nederlag var således grunden lagd för den oundvikliga omgrupperingen av nationella och sociala krafter, baserad på den internationella klasskampens realiteter: den grundläggande intressegemenskapen mellan besuttna samhällsklasser och deras gemensamma fruktan för det förnyade hotet om en kommunistisk revolution. Av olika skäl, inte minst de starka antifascistiska känslorna i väst och den solidaritet som skapats av den tidigare kampen, ägde denna omgruppering inte rum på en gång överallt. I allmänhet överlevde illusionen om en fortsatt stor allians mellan Washington, London och Moskva många friktioner och konflikter under den närmast följande perioden. Det fanns emellertid områden där klasskampen som den framträdde ur motståndsrörelsen från kriget framtvängde en plötslig och dramatisk omsvängning som kastade ett klart ljus över arten av det kalla krig som skulle komma.

I Grekland t.ex. var plötsligheten i denna omsvängning inom det antifascistiska lägret¹⁸ en

fram som den befriande kraften i Östeuropa. När detta började verka sannolikt inriktades den brittiska militära strategin på att förhindra det och att hålla huvuddelen av de tyska styrkorna vända mot Ryssland.

¹⁷ I Jugoslavien var det t.ex. de kommunistiska partisanerna som tog ledningen i det nationella motståndet mot det tyska förtrycket och i kampen för självbestämmande. Det var just på grund av att kommunisterna var ledare för den nationalistiska rörelsen som britten tvingades att samarbeta med dem.

¹⁸ Naturligtvis representerade denna omsvängning ännu inte någon splittring mellan stormakterna inom alliansen eftersom Sovjetunionen samtyckte till den brittiska interventionen.

huvudfaktor i fråga om utgången av det inbördeskrig som utvecklade sig. Vänstern som via motståndsrörelsen hade framträtt som den starkaste makten i Grekland med ett program för en demokratisk revolution¹⁹ förutsåg inte den antidemokratiska, kontrarevolutionära roll som deras tidigare allierade Storbritannien skulle spela i den följande, avgörande fasen i kampen.²⁰ I själva verket förstod varken kommunisterna (vars åskådning av skäl som redan analyserats gick ut på samexistens med ”progressiva” kapitalistiska stater) eller den icke-kommunistiska vänstern dynamiken i den internationella klasskampen som den framträdde i och med besegrandet av den tyska och japanska imperialismen och det väldiga uppsvinget för de revolutionära krafterna världen över under kriget. Därav följer att de inte förstod det hot som deras egen väpnade revolutionära närvaro trots deras begränsade krav riktade mot den ”demokratiska” brittiska och amerikanska imperialismen. Så häftig och oväntad var övergången i Grekland från en fas i den internationella kampen till nästa att demonstrerande folkmassor ur vänstergrupperna hördes ropa ”Leve Roosevelt! Leve Churchill! Ingen kung!”²¹ bäst som de sköts ned av brittiska trupper som hade sänts (i amerikanska plan) att krossa dem och återinföra en hatad högermonarki i samarbete med konservativa och fascistiska element och med quislingar.

Illusionen om att de kapitalistiska staterna trots de väldiga maktförskjutningarna under kriget skulle förbli vänsterns allierade så länge som den begränsade sig till den demokratiska kampen krossades dramatiskt inte bara i Grekland vid denna tid utan även på andra sidan jordklotet.²² I Franska Indokina, där den vietnamesiska motståndsrörelsen utropade en demokratisk republik i ett dokument som hade den amerikanska självständighetsförklaringen som mönster och som nära anslöt sig till andan i Atlantdeklarationen, skedde en liknande omgruppering.

Vietnameserna sade i sin deklaration:

Vi är övertygade om att de allierade länder som i Teheran och San Francisco [FN-konferensen] har erkänt principerna om självbestämmanderätt och jämlikhet mellan nationerna inte kommer att vägra att erkänna Vietnams självständighet. Ett folk som i över åttio år har kämpat tappert mot det franska herraväldet, ett folk som har kämpat sida vid sida med de allierade mot fascisterna under de senaste åren, ett sådant folk måste vara fritt och oberoende.²³

Liksom i Grekland välkomnades först de ankommande brittiska trupperna till Hanoi av ledarna för motståndsrörelsen som betraktade dem som allierade och befriare. Men i stället för att avvärja de japanska ockupationsstyrkorna utnyttjade briterna dem för att upprätthålla ”ordningen” medan de franska trupperna gjorde sig beredda att återta sin koloniala kontroll över Vietnam. I den kamp som följde gav Förenta staterna som hade erbjudit Vietminh ett minimalt bistånd under kampen mot japanerna och deras franska kollaboratörer — nu sitt fulla stöd åt Frankrikes försök att bevara detta råvarurika område inom sitt krympande

¹⁹ Den nationella befrielsefrontens (E.A.M.) program citeras i Gitlin: *Containment of Revolution*, a.a., s. 144.

²⁰ Så skrev kommunisten Z. Zografos senare: ”Kommunistpartiets ledning inriktade helt riktigt alla sina ansträngningar på att säkra segern för de allierade över Hitlertyskland. Men den lyckades inte avslöja och avvisa de brittiska imperialisternas intriger och göra folket berett att motstå en brittisk intervention ...” *World Marxist Review*, 11/11 1964, citerat i Gitlin, a.a.

²¹ Ett fjärde slagord var ”Ned med Papandreou”, den tillfällige premiärministern. Två decennier senare betraktades t.o.m. Papandreous konservativa version av liberalism och borgerlig nationalism som alltför farlig av Förenta staterna och dess monarkistiska och militära bundsförvanter i Grekland. För att stänga den liberala vägen till kommunism genomfördes en fascistisk kupp i april 1967, alldeles före de allmänna val som Papandreous parti väntades vinna. Se nedan s. 185.

²² I ett område, nämligen Italien, fungerade denna allians (till 1947), och den ledde faktiskt också till en borgerlig-demokratisk ”revolution”. Det berodde i första hand på Italiens nederlag i kriget, på att de amerikanska ockupationsstyrkorna hade spelat en ledande roll vid den faktiska befrielsen och behärskade fysiskt många områden då de avgörande förhandlingarna fördes och slutligen på att amerikanerna inte hade några direkta band till den italienska monarkin som briterna hade till den grekiska.

²³ Den fullständiga texten till deklarationen återges i Gettleman (red.): *Vietnam*. London, 1966.

imperium.²⁴

I öst som i väst återupprättades vid krigets slut den naturliga alliansen mellan de konservativa klasstyrkorna inför det växande hotet om en socialistisk revolution. I början av 50-talet, när Förenta staterna öppet gav ett massivt ekonomiskt och militärt stöd åt den fascistiska regimen i Spanien, beseglades den allians av besuttna sociala krafter i ”den fria världen” som sträckte sig från de parlamentariska staterna i den utvecklade kapitalistiska världen till militärdiktaturerna och de feodala kungadömena hos deras underordnade allierade.²⁵ De viktigaste stadierna i övergången till denna omgruppering och dess effekt på den borgerlig-demokratiska revolutionen under hela den följande perioden registrerades tydligast i omvandlingen av de allierades ockupationspolitik i de besegrade fascistiska staterna. Detta gällde till en del i Fjärran östern där den mest borgerliga av de kapitalistiska makterna, Förenta staterna, utövade en unilateral jurisdiktion över den mest ”feodala”, Japan, och där den komplicerande faktorn från Europa — den militära konfrontationen mellan stormakterna — inte var direkt för handen.

Till en början handlade USA:s ockupationskommando med skenbar beslutsamhet att föra in Japans arkaiska sociala och politiska struktur helt och hållet i den borgerliga ramen. En borgerlig-demokratisk konstitution infördes där kejsaren reducerades till konstitutionell monark, en fackföreningslag utfärdades som garanterade organisations-, förhandlings- och strejkrätten, en demokratiserande utbildningsreform företogs. Dessutom började man vidta åtgärder för att decentralisera Japans höggradigt monopoliserade ekonomi liksom för att genomföra en borgerlig jordreform som skulle ändra de hämmande, halv-feodala förhållandena inom jordbruket. Slutligen hölls krigs-förbrytarprocesser, och det företogs en administrativ utrensning inom den militära och civila byråkratin liksom en allmän demilitarisering och nedmontering av den japanska krigsmaskinen.

Redan från början var emellertid dessa reformer snarare av partiell än av genomgripande natur. De amerikanska myndigheterna hölls nämligen tillbaka i sitt program av önskan att inte försvaga det japanska samhällets konservativa struktur under den process som skulle föra in landet inom det borgerliga systemets ram. Sålunda var utrensningarna omfattande men inte desto mindre ytliga, och byråkratin lämnades intakt.²⁶ Även om jordreformen lyckades bättre hejdades den innan den var helt genomförd på grund av att myndigheterna inte ville sätta igång någon klasskamp på landsbygden.²⁷ En annan faktor som hindrade och på ett drastiskt sätt inskränkte den praktiska betydelsen av reformerna var USA-kapitalismens post-liberala karaktär. Sålunda kom det avgörande men halvhjärtade försöket att decentralisera den japanska industrin och upplösa zaibatsusystemet att nästan fullständigt misslyckas då det även i sin utspädda form mötte hårt motstånd bland de amerikanska affärsmännen.²⁸

²⁴ Parallellen mellan Vietnam och Grekland, med hänsyn till västmakternas engagemang och den revolutionära kampens taktik, går mycket längre. Precis som Vietminh lade ned sina vapen 1954 (efter påtryckningar från Kina och Sovjet) mot en värdelös garanti från västmakternas sida att de politiska rättigheterna skulle skyddas och fria val hållas, förmåddes grekerna nio år tidigare att godta ett liknande arrangemang enligt Varkiza-överenskommelsen. Liksom sydvietnameserna nedkämpades de av högerkrafter så snart de hade lagt ned sina vapen, och de tvingades att återuppta sitt motstånd under långt mindre gynnsamma förhållanden. Jfr Gitlin, a.a., s. 158-160, 163 (not).

²⁵ I mars 1955 var enligt en kongressrapport av 71 länder i den ”fria världen” 49 ”skenbart eller reellt diktaturer eller slutna oligarkier ... av de återstående 21 nationerna kan de flesta verkligen göra anspråk på att vara 'fria' vad beträffar det politiska styret, men vad beträffar den ekonomiska kontrollen i åtskilliga av dem är den otvivelaktigt oligarkisk, och en liten del av nationen lever på de övriga 99 procentens arbete”. Thomas B. Curtis, citerad från kongressens protokoll i *Milis: The Marxists*, s. 24.

²⁶ Utrensningen genomfördes kategoriskt, så att toptjänstemännen avlägsnades som grupp, varvid deras underordnade övertog befattningarna. Detta gjorde byråkratin lätthanterligare för ockupationskommandot men innebar knappast någon förändring i dess åskådning.

²⁷ En utförlig redogörelse för reformen ges i R. P. Dore: *Land Reform in Japan*. Oxford University Press, 1959.

²⁸ En förteckning på 1 200 företag som skulle delas upp sammanställdes och minskades sedan successivt tills

Men de verkliga krafterna bakom hejdandet av ockupationskommandots reformsträvanden var de växande internationella och interna klassspänningarna: den segerrika revolutionen i Kina, det av kommunisterna inledda inbördeskriget och västmakternas intervention i Korea, uppkomsten av en japansk marxistisk vänster. Så tidigt som i februari 1947 förbjöd ockupationskommandot en generalstrejk ”av ekonomiska skäl”, och följande år förbjöds statstjänstemän och kommunalt anställda att tillgripa strejkvapnet helt och hållet. År 1949 reviderades ockupationskommandots progressiva arbetslagar (på begäran av USA) för att begränsa fackföreningarnas makt; 1949 och 1950 företogs en allmän utrensning av kommunister inom fackföreningarna, regeringen, utbildningsväsendet och industrin. Samtidigt bemyndigades den japanska regeringen av ockupationskommandot att ompröva framställningarna från dem som avskedades vid den ursprungliga utrensningen av fascister, och 1951 hade nästan samtliga dessa återfått sina politiska rättigheter. Undertryckandet av kommunismen, som medförde att den japanska polisapparaten på nytt stärktes, sammanföll med att kampanjen för att åter militarisera Japan inleddes (än en gång efter påtryckningar från USA, i förbund med den japanska högerflygeln) — den sista fasen av ockupationen medförde alltså liksom i Tyskland att den gamla ordningens styrkor återställdes, låt vara i ett delvis reformerat institutionellt sammanhang.

Fastän USA:s ockupation av Japan är lärorik på grund av den goda inblick som den ger i det karakteristiska förhållandet mellan borgerliga och fascistiska krafter under efterkrigstiden och de ödesdigra konsekvenserna av detta förhållande för den borgerlig-demokratiska revolutionen, ger den inte en fullständig bild av dynamiken i det framflytande kalla kriget. Ty denna konflikt dominerades i sitt tidiga skede av konfrontationen mellan stormakterna i Europa. Den kan därför inte förstås om man inte känner till dubbelheten i den sovjetiska politiken och därmed den tillfälliga men vittgående omorientering i öst som avspeglade och hade samband med de tidigare omgrupperingarna i väst efter kriget.

Till en början hade Stalin försökt att tillämpa samma nationalistiska grepp under perioden efter kriget som han hade använt sig av under den period som ledde fram till katastroferna 1939. Detta var själva grunden för hans överenskommelser med de västallierade i Jalta. Precis som han försökte att hålla den spanska revolutionen inom borgerliga gränser för att främja ”samexistensen” och en defensiv allians med de kapitalistiska makterna sökte han vid krigsslutet att hålla tillbaka och till och med kväva de kommunistiska revolutionerna i Jugoslavien, Kina och Grekland²⁹ som låg utanför den sfär som hade tilldelats Ryssland i Jaltaöverenskommelsen. I samma anda erkände han Badoglioregimen i Italien³⁰ och förmådde de franska och italienska kommunisterna att träda in i de Gaulles och de Gasperis konservativa regeringar, och han t.o.m. förmådde de italienska kommunisterna att rösta för ett förnyat antagande av Mussolinis Lateranfödrag med Vatikanen.

Hans taktik i fråga om säkerhetszonen i Östeuropa, inklusive de tidigare nazistiska satellitstaterna (över vilka man hade kommit överens om att Ryssland skulle få ett inflytande järnförlikt med det brittiska i Grekland) överensstämde till en början med denna konservativa samexistenspolitik. Samtidigt som han vidtog åtgärder för att försäkra sig om att regimernas inriktning blev prosovjetisk lämnade han ländernas sociala strukturer i grunden intakta, och han fortsatte med att tillfredsställa de krav som ställdes av Rysslands egen ödelagda och på ett riskabelt sätt försvagade ekonomi genom att kräva skadestånd och bidrag från de erövrade

bara nitton återstod. När man hade tagit itu med nio av dessa avgjorde den nämnd som tillsatts av de amerikanska myndigheterna och bestod av fem framstående amerikanska företagsledare att man hade gjort tillräckligt. Jfr Jon Halliday: ”Japan-Asian Capitalism.” *New Left Review*, juli-augusti 1967.

²⁹ Bevisen för detta kommer huvudsakligen från jugoslaviska källor, t.ex. Dedijs: *Tito Speaks* och Djilas: *Conversations with Stalin* [[Samtal med Stalin](#)], men de har bekräftats även av andra. Jfr Gittings: ”The Origins of China’s Foreign Policy”, a.a., s. 202-205.

³⁰ Marskalk Badoglio, Abessiniers erövrare, hade efterträtt Mussolini som en följd av en palatsrevolution.

områdena (t.o.m. från Rysslands ödelagda tidigare allierade — Polen, Tjeckoslovakien och Jugoslavien). Med dessa metoder började han att långsamt återuppbygga Rysslands raserade ekonomiska bas, samtidigt som han allvarligt skadade varje utsikt till en folklig socialistisk revolution i de tributskyldiga områdena under kommande år.

Redan under denna tidiga period då Stalin drev en i grunden nationalistisk politik på bekostnad av de revolutionära intressena i Östeuropa började emellertid de starka spänningar i förhållande till västmakterna som karakteriserade ”det kalla kriget” att göra sig märkbara. Dessa spänningar hade — även om de tog sig uttryck i politiska och nationella maktanspråk — i själva verket sin grund i den outrotliga fiendskapen mellan de konkurrerande staternas ekonomiska system och deras direkt oförenliga institutionella (klass)baser. Västmaktspolitikens klassinriktning var tydlig i hela dess ansträngning att begränsa det sovjetiska inflytandet i den garanterade östfären och i Washingtons parallella försök att bygga ut *open door*-systemet till den sovjetiska gränsen. Lika litet var Sovjetunionen i stånd att i detta speciella sammanhang skilja sina nationella strävanden från den bakomliggande klass-tendensen hos dess ekonomiska struktur. Ty precis som västmakterna för att vidga sitt inflytande sökte kontakt med antikommunistiska konservativa och antiryska nationalisterna i det område som hade utgjort mellankrigstidens *cordon sanitaire*, fann Sovjetunionen ofrånkomligen sina ”nationella” allierade i de östeuropeiska kommunistpartierna och bland de klasser som eftersträvade en revolutionär omformning av den hämmande och orättfärdiga samhällsordningen i Östeuropa.³¹

Medan den sovjetiska politiken i Östeuropa kan ha utgått från rent nationalistiska premisser, särskilt Moskvas intensiva intresse för området som en primär säkerhetszon, fann Kreml oundvikligen att det var nödvändigt för försvaret av zonen att man hejdade det amerikanska privatkapitalets *open door*-penetration och angrep de antisovjetiska krafternas ekonomiska och sociala bas, dvs. att man begränsade och kring skar de gamla härskargrupporna och de konservativa krafternas inflytande i området i allmänhet. (Detta framkallade naturligtvis sin egen reaktion bland västmakterna som i detta såg ett försök från Stalins sida att gå utanför Jaltaöverenskommelsen och göra hela området kommunistiskt.)

Detta att national- och klasselement i den sovjetiska politiken i Östeuropa var oupplösligt förenade framgick kanske allra tydligast i en process som gav nyckeln till den senare, relativt fredliga sociala omformningen av området (det förekom inte i något östeuropeiskt land någonting som ens avlägset liknade det våldsamma motstånd som mötte den brittiskstödda restaurationen i Grekland). Enligt villkoren i överenskommelserna mellan de allierade förpliktades regeringarna i Östeuropa att rensa sina byråkratier från nazister, fascister, militärer och alla sådana som hade arbetat mot Ryssland under kriget. Dessa utrensningar leddes av kommunister som med sovjetisk hjälp hade fått kontrollen över inrikes- och försvarsdepartementen inom alla de östeuropeiska regimerna. Då de gamla härskarklasserna hade bestått i huvudsak av antidemokratiska element som hade visat en protysk eller åtminstone antirysk attityd under kriget var det möjligt att beröva dem deras organisatoriska bas och göra dem ”politiskt impotenta” utan att avsevärt bryta mot villkoren i överenskommelserna.³² Eftersom de mellanliggande grupperingarna saknade sammanhållning och var ytterst svaga beredde dessa utrensningar vägen för de kommunistiska partiernas dominans och den slutliga omformningen av det östeuropeiska samhället.

³¹ En annan faktor i situationen var den ockuperande röda arméns officerskår. Även om dessa män hade instruerats från Kreml att föra en ”icke-inblandnings”-politik vad gällde de ockuperade ländernas inre angelägenheter kunde de inte göra det mer än sina kolleger inom västmakts-arméerna. Som kommunister kunde de knappast administrera de länder de kontrollerade ”på sådant sätt att de tillät de kapitalistiska affärerna att fortgå som vanligt eller accepterade icke-kommunistiska partier vars ledare inte ens brydde sig om att dölja sitt hat mot och sitt förakt för de kommunistiska erövrarna att obehindrat fortsätta sina aktiviteter”. Deutscher: *Russia After Stalin*, s. 84.

³² Deutscher: *Stalin*, s. 519. [[Stalin](#)]

För att en sådan utveckling skulle äga rum, dvs. för att kommunistpartierna faktiskt skulle få signalen att överta makten, måste Kreml först förmås att överge sin samexistens- och ”självkontroll”-politik och därmed vara berett att ta en öppen konfrontation med västmakterna. Vad som drev Kreml att vinna trygghet i en ”revolution” i Östeuropa i stället för i en allians och i samarbete med västmakterna var den tidigare beskrivna omsvängningen, alliansens fullständiga sammanbrott, högervridningen inom politiken (särskilt i Förenta staterna) och det tidiga igångsättandet av det världsomfattande antikommunistiska korståget.

Förenta staterna hade i realiteten aldrig accepterat en rysk sfär i Östeuropa, det befann sig i en position som kännetecknades av en militär och politisk överlägsenhet utan motstycke, det var vidare övertygat om att det krigshärjade ”Ryssland är verkligen skrämt av vår styrka”³³ — detta gjorde att Washington så tidigt som 1945 startade ett program som gick ut på att göra slut på det ryska inflytandet i Östeuropa, återuppliva den tyska och senare japanska militärmakten, faktiskt iscensätta den tredje stora kapitalistiska offensiven mot sovjetregimen under en generation. Huruvida offensiven som började politiskt och ekonomiskt skulle utveckla sig till ett militärt angrepp som en del ledande personer krävde var knappast en fråga som den sovjetiska generalstaben kunde betrakta som akademisk. Vid denna tid arbetade Washington febrilt på att utveckla atomvapnet, försäkra sig om flyg- och flottbaser runt hela Sovjetunionen och varna befolkningen i västländerna för ett påstått militärt hot från Moskva — som man måste ha vetat inte förelåg, helt enkelt av proviant-, transport- och liknande skäl.

Det var i denna hotfulla situation, som nådde en avgörande vändpunkt i och med Trumans ”doktrinal” i mars 1947, som Moskvas attityd gentemot Östeuropa³⁴ undergick en genomgripande förändring. Moskva var intensivt medvetet om Östeuropas militära betydelse för Sovjetunionens försvar och om de kanske oöverstigliga svårigheter som det skulle innebära att låta Ryssland ensamt genomgå en andra forcerad utveckling och utsträckte snabbt sin kontroll över buffertzonen och vidtog åtgärder för att integrera de östeuropeiska sociala, politiska och ekonomiska strukturerna i sovjetsystemet (och erkände därmed att dess autarkiska ekonomiska politik och den omhuldade doktrinen om rysk självförsörjning slagit fel).

Denna tidiga omsvängning i den sovjetiska efterkrigspolitiken var inte helt utan motstycke. År 1939 hade Stalin gått in i de baltiska staterna (vars regeringar hade lutat åt Berlin snarare än Moskva) för att inrätta militärbaser och skydda sitt hotade försvar. Ett år senare, i en situation där faran var ännu större efter Frankrikes fall och den brittiska reträtten vid Dunkerque, iscensatte han ”revolutioner” i alla dessa länder (som störtade deras regeringar och socialiserade deras ekonomier) och inkorporerade dem i Sovjetunionen.³⁵

Trettiofem år tidigare hade Trotskij skrivit i sin ursprungliga skrift om den permanenta revolutionen:

Om det ryska proletariatet sedan det tillfälligt har tagit makten inte på eget initiativ för utrevolutionen på europeisk jord kommer det att *tvingas* att göra det av den europeiska feodalborgerliga reaktionens krafter.³⁶

Naturligtvis väntade sig inte Trotskij att revolutionen skulle föras utomlands på Röda arméns

³³ Ambassadören i Ryssland, Harriman, till krigsministern, Stimson, 10/5 1945. Citerat i Alperovitz, a.a., s. 256.

³⁴ Det förekom också en partiell vänstervridning i dess allmänna internationella politik. En kommunistisk informationstjänst (Kominform) upprättades för att ersätta den upplösta Komintern. Den nya organisationen omfattade emellertid bara de östeuropeiska partierna plus de stora franska och italienska kommunistpartierna, och detta (och dess officiella status som ”informationstjänst”) avspeglade det defensiva draget hos den nya militanta linje som antagits av kommunistpartierna under den följande perioden, och denna linjes totala underordning under kortsiktiga sovjetiska intressen.

³⁵ Inkorporeringen – eller rättare återtagandet, eftersom de baltiska staterna hade avsåndrats från det ryska imperiet genom den straffbetonade freden i Brest-Litovsk – skilde denna expansion från händelseutvecklingen efter kriget i Östeuropa, och naturligtvis inrymde den en hel del storrysk chauvinism.

³⁶ *Results and Prospects* [[Resultat och framtidsutsikter](#)], 1906. (Originallets kursivering.)

bajonettspetsar, och han motsatte sig faktiskt eftertryckligt ”revolution genom erövring” när frågan kom upp i samband med Tuchatjevskijs tåg mot Warszawa 1920. Inte heller ockuperade Stalin gränsområdena 1940 eller 1945 av revolutionära skäl. Men logiken i den permanenta revolutionen, den permanenta kapitalistiska aggressionen mot den socialistiska revolutionen och dess baser och den permanenta revolutionära reaktionen (även i denna förvrängda form) som dess enda livskraftiga försvar gjorde sig gällande på ett dramatiskt sätt i händelserna på 1940-talet och under det kalla krigets första år. År 1949, när Nato var under bildande och Östeuropa hade fullständigt sovjetiserats, hade revolutionen trots Stalins stora ansträngningar och alla hans undanmanövrer tvingats att gå utomlands.